

З життя Австрійської України.

Українські послы в Віденському парламенті.

Национальна акція галицьких українців останніми часами дає себе пізнавати. Загальний темп національного життя в Австрійській Україні, ті форми, ті реальні факти, в які воно виливається, зазначаються незвичайними і, в порівнянні з попередніми роками, імпонуючими рисами. Той, хто ще два-три роки тому мав право скаржитись на національну апатію, на незначну активність національної енергії, на мізерну продуктивність національної праці, безумовно мусить змінити свої погляди на стан річей і прийти до більш оптимістичних висновків. Апатія змінюється на жвавий інтерес; незначна активність — на подвійну захопленість національною працею, що в результаті дає досить значну і почасти вже реальну продукцію для української національної справи.

Європейські часописи, та почасти й російські, в один голос зазначають це *нове* в життю австрійських українців. З подивом, іноді просто таки неймовірним, приглядаються вони до виступу «тирольців сходу» на форум видимої для Європи боротьби за свої національні права, різко становлячись до цього виступу, різко оцінюючи його, але, в кожному разі, констатуючи певну силу його і значіння в життю Австрійської держави. І справді, коли ми приглянемося до останніх визначніших фактів з життя австрійських українців, то ми повинні будемо признати за здивуванням європейської преси і громадянства певну рацію. Досить пригадати хоча б такі факти, як демонстрація українських студентів на львівському університеті і судова розправа

октябрь. 1907.

П—1

з приводу цієї демонстрації у Відні, широка агітація серед народніх масс українських за вселюдне виборче право до Віденського парламенту і обібрання парламентськими депутатами досить великого числа, як на попередні часи, визначних національних діячів з української людности, індивідуальні і колективні виступи останніх в парламенті; боротьба за вселюдне виборче право до галицького сейма, що саме тепер провадиться в Галичині і, в разі побіди, має демократизувати громадське життя «найтемнішої діри Європи», як назвав колись Галичину відомий учений Зомбарт; буйний зріст ріжних політичних партій українських, нарешті, лист відомого письменника норвежського Бьєрстерне-Бьєрсона про галицьких українців і про ті утиски, які вчиняє їм пануюча в Галичині польська кляка—все це помітні явища з життя галицької галузі українського народа, які, не кажучи вже про їх значіння для зроста національної свідомости серед самих українців, викликали живий інтерес по-за межами Галичини і привабили до себе пильну увагу європейського світа. Входить в докладну оцінку кожного з зазначених нами фактів і вияснити значіння такого окремого факта для розвитку національної свідомости „закордонних“ українців, для збільшення сили останніх в їх щоденному національному життю було б може ще й завчасним і неможливим, але позитивний вплив од цих фактів для національного життя австрійських українців не підлягає жодному сумніву. Як не ріжняться вони одне од одного по своєму змістові, по розмірам свого значіння, нарешті, по формам свого виявлення, але взяті до купи, в цілому вони створюють новий и досить світлий, в порівнанню з попередніми часами, фон національного життя, що має всі данні для того, щоб заїмпонувати своїми характерними ефектами і оригінальними рисами.

Ми не помилилось, коли скажемо, що найбільш цікавою рисою на цьому фоні будуть парламентські вибори і вступ до віденського парламенту, для участі в державному житті австрійської держави, нових українських послів, які вперше репрезентовані в народному представництві Австрії в кількості, відповідній до загального числа і прав української людности. Даючи перевагу згаданному тільки що придбанню „закордонних“ українців, ми керуємось порівнюючою оцінкою парламентських інституцій не тільки, як постійних органів державного життя, але і як законних органів для організації народних сил, для широкої агітації серед масс народніх в цілях національного освідлення і національної „сплоченности“. Власне оця остання функція

парламентського представництва саме тепер має надзвичайно велике, особливе значіння для австрійських українців. Саме тепер вони переживають момент національного «здви́га», шукання шляхів для організації своєї національної енергії, саме тепер серед них відбувається процес внутрішньої диференціації, відповідно до класових інтересів кожної національної групи, і організації останніх в відповідні політичні партії для оборони своїх інтересів. Само собою зрозуміло, що найвиднішим містом цієї боротьби для широких мас населення буде парламентський форум: на ньому кожна з українських парламентських партій матиме повну можливість показати справжню природу свою, на щоденних фактах і питаннях парламентського життя виявить вона своє розуміння державних справ і глибину своєї прихильності до інтересів народніх разом з силою своєї горожанської одваги та консквентности в обороні прав своєї нації чи окремої громадської групи, представником якої вона виступає в найвищому народному представництві. Та коли в питаннях парламентської тактики, в питаннях соціальних реформ між українськими політичними партіями може бути велика різниця і провалля, може бути незгода і суперечність, то в питанню національному всі вони примушені будуть часто йти поруч, допомагаючи одна одній та підтримуючи одне одного. Від консолідаційних виступів українського представництва в парламенті в значній мірі залежатиме і успіх самої національної справи серед широких мас української людности Австрії, а також і успіх національного освідомлювання цих мас та їх політичної організації. Якою великою не є різниця між де-якими українськими партіями в Австрії, але національного момента своїх програм вони ігнорувати не можуть, бо той національний утиск, якому підлягає цілий український народ, примушує їх реагувати на нього і вести свою діяльність серед народніх мас під прапором національної емансипації. В значній мірі під цим прапором провадилась і боротьба за здобуття депутатських мандатів по новому виборчому закону до віденського парламенту.

Під час цієї боротьби українські політичні партії розвинули надзвичайну доси енергію, ініціативу і рухливість. Користуючись устним і друкованим словом, вони повели завзяту агітацію серед українських мас, зуміли заінтересувати їх справою виборів і вийти переможцями в боротьбі з галицьким урядом та з пануючою в краю польською шляхтою. В решті решт українці здобули 32 посольських мандата, які по партіям діляться так:

<i>В Галичині.</i>	Українські національ-демократи мають	17 мандатів
	» радикали	3
	» соціал-демократи	2
	Москофіли	5
<i>В Буковині</i>	всі депутати націонал-демократи	5

Кожен кандидат, що ставав до виборів, одержав пересічно таку кількість голосів:

радикал	19,000
соціал-демократ	12,000
націонал-демократ	11,000
москвофіл	8,000

Таким чином, українці здобули сливе всі виборчі мандати, призначені ним по новому виборчому закону, і тільки в одному виборчому окрузі той мандат, та й то дякуючи незвичайним надужиттям і шахрайствам з боку адміністрації, їм довелось оддати швехполюкові. Коли пригадати, що українців живе в Австрії більше 3,000,000. і поділити це число на загальне число послів, то вийде, що один український депутат припадає на *102,407 душ*, тоді як один польський на 51,860 а один італійський на 38,270 душ! З цієї цифрової ілюстрації ми бачимо, що вселюдне виборче право, заведене в Австрії, не однакове дає право ріжним націям—одним більші, другим—менші. Непропорціонально малі права дає воно українській людности, так що з цього боку українці—в найхудшому становищі опинились.

Загальне число українських депутатів було б трохи більшим, коли б на заваді цьому не стали специфічні стосунки між польською та українською соціал-демократичними партіями. Так, приміром, не виставив своєї кандидатури по Львову один з визначних українських діячів, лідер української соціал-демократії, Микола Ганкевич. Маючи надзвичайну популярність в Галичині, і з окрема у Львові, маючи неоцінені заслуги в справі організації польської соціал-демократії, д. Ганкевич приневолений був не виставляти своєї кандидатури в тому місті, де він найбільше виявив свою діяльність, через протест польських соціал-демократів, особливо-ж лідера їх Дашинського, які ні за що не хотіли оддати «польського» мандата в руки українського соціал-демократа. Орган української соціал-демократії «Земля і Воля» (ч. 22) поясняє цей протест польських соціал-демократів проти д. Ганкевича «вузьким егоїзмом» і «особистими амбіціями», називаючи цей

факт таким, що «чорною краскою буде записаний в історії соціалістичного руху в краю». В другому виборчому окрузі кандидат української соціал-демократії, др. Яросевич, не пройшов тільки через надзвичайний терор з боку адміністрації, яка в решті решт покрала у нього чимало виборчих голосів.

Звертаючись до обоюсторонньої тактики українських партій під час виборів, можна констатувати, що вона часто була шкодливою для національної справи. Так, приміром, націонал-демократична партія часто виставляла своїх кандидатів в тих самих округах, де більшу силу і всі гарантії на перемогу мали кандидати української радикальної партії і соціал-демократичної партії. В таких випадках народні маси давали перевагу тим кандидатам, соціально-політична програма котрих була більш радикальною і, таким чином, кандидати української соціал-демократичної партії і української радикальної брали верх над націонал-демократами. В тих випадках, коли виставлялись кандидатури москвофілів, вони перепали не тільки через те, що їхня соціально-політична програма була вужчою, ніж якої іншої української партії, але й через те, що національні пункти москвофільської програми не вдовольняли народні маси. Коли ж в де яких виборчих округах українці — виборці подавали свої голоси за москвофілів, то це пояснюється бажанням не дати перемоги вищепольському кандидату. Цікаво зазначити, що прихильники «національно-угодовської» політики д. Барвінського не мали ніякого успіху серед виборців і, не дивлячись на агітацію клерикально-урядового «Руслана», примушені були в рішучу хвилину знімати свої кандидатури, як було, напр., з проф. К. Студинським.

Що до політики галицького уряду до українських партій під час виборів, то вона одзначалась звичайними для цього уряду рисами; адміністрація робила все, що тільки було в її силах, щоб не допустити до перемоги українських партій: тероризувала виборців, арештовувала агітаторів, крала виборчі бюлетені, словом — чинила все, щоб піддержати заслужене вже від давна ім'я фальсифікатора виборів і організатора «виборчих розбоїв». За те і очевидно для всіх допомагала москвофільській агітації і піддержувала москвофільських послів.

Обібрані українськими народніми масами депутати в значній більшості належать до інтелігентних кругів; здебільшого всі вони — люде так звані інтелігентні професії: редактори газет, адвокати, професори університета, священники і тільки два селянина. До ук-

раїнської націонал-демократичної партії належать: Вячеслав Будзиновський, літератор-бубліціст, Тит Войнаровський, священник, Д-р Олександр Колесса, професор Львівського університету по кафедрі історії української літератури, Д-р Дністрянський, професор університета, Д-р. Е. Левицький, адвокат, Теофіль Окуневський, адвокат, бувший посол до Галицького сойму, Д-р Кость Левіцький, адвокат, Д-р Володимир Охримович, адвокат і редактор органа націонал-демократичної партії «Діла», Д-р Євген Олесницький, адвокат, посол до сойму і голова «руського» клубу в ньому, Стефан Онишкевич, священник. Михайло Петрицький, редактор «Гайдамаків», Д-р Євген Петрушевич, адвокат, Юліян Романчук, заслужений професор гімназії, бувший посол до Віденського парламенту і голова «руського» клубу в ньому, Тимофей Старух, селянин, Д-р Данило Стахура, адвокат, Йосиф Фоліс, священник, Григорій Пеглинський, директор української гімназії в Перемишлі. До української радикальної партії: Д-р Лев Бачинський, адвокат; Д-р Никола Лагодинський, адвокат, і Д-р Кирило Трильовський, адвокат. До Української соціал-демократичної партії: Семен Вітик, редактор партійного органу «Земля і Воля»; Яцко Остапчук, селянин. До москофільської партії: Василь Давидяк, священник, Д-р Николай Глібовицький, адвокат, Д-р Михайло Король, адвокат, посол до Галицького сойму і бувший посол до Віденського парламенту, Володимир Курилович, судовий радник і посол до Галицького Сойму, Д-р Дмитро Марков, адвокат.

З Буковини всі послы належать до націонал-демократичної партії: Антін Лукашевич, секретарь краєвого віділу, Николай Василько, поміщик, бувший посол до Віденського парламенту, Єротея Пігуляк, професор гімназії, Ілья Семака, радник і начальник суду в Кіцмані, Николай Сливул, шкільний інспектор.

З поміж обібраних послів де які мають заслужене і популярне ім'я серед австрійських українців і відомі як невсипущі діячі народні, визначні члени політичних партій або талановиті літератори. Ми не помилились, коли скажемо, що найбільш популярними депутатами українського парламентського представництва являються: Романчук, давній депутат парламенту, талановитий адвокат і оратор Олесницький, лідер радикальної партії і організатор «Січей» Трильовський, популярний агітатор українських соціал-демократів Вітик і „сам собі соціаліст“, хоч і затесався до націонал-демократичної партії, Будзиновський, пропагандист террору проти польської шляхти, гарний попу-

ляризатор-літератор і відомий статистик в Галичині. Адвокатська професія багатьох з членів українського парламентського представництва, що наперед каже про докладне знайомство їх з існуючим в Австрії законодавством, а також присутність в цьому представництві людей з певною літературною практикою, в значній мірі улекшує продуктивність творчої участі українських депутатів в загально-державному парламенті і робить їх компетентними не тільки в критиці невідповідних інтересам держави і окремих націй законів, але і в заміні цих законів новими, пристосованими до нових потреб і нових вимог життя.

В кожному разі вже один склад українського парламентського представництва руйнує легенду про політичну „незрілість“ української нації, вдуману колись польськими верховодарями для захорони „Stanu posiadania“ і „нищить до щенту“ всі оті інсинуації, сплітки і брехні, які пускалися з шовіністичних польських джерел на „некультурність“ галицьких „хлопів“ та на невміння останніх розбиратися в питаннях „високої політики“, поскільки ці питання звязані з справою виборів. Ми особисто не скажемо, щоб нас дуже вже задовольняв склад українських послів, але, при існуючих в Австрії умовах, він нічим не гірший, коли не ліпший, од иньших національних репрезентантаций Австрійської держави. Навпаки, коли взяти на увагу, що виборцями українських послів були переважно селянські маси, взагалі менш культурні і не так високо розвинені в політичних справах, як городські виборці, то факт обібрання ними людей інтелігентних професій депутатами до парламенту дає об'єктивний доказ розуміння селянськими масами української людности Австрії тих вимог, які становить сьогочасна держава до парламентських діячів. Цей факт не може не свідчити на користь селянських мас української людности, не може не бути показчиком їх політичного розвитку і вміння оцінювати завдання моменту та певну роль в ньому окремих особ. Колиж порівняти склад українського парламентського представництва з таким самим у поляків, де ми знайдемо чи мало ворожих і шкідливих навіть для польської людности елементів, в особі великих земельних власників з шляхти польської та ксьондзів, або з німецьким представництвом, де так само є чимало клерикального елементу та велико-поміщицького, то парламентське представництво австрійських українців дасть ще один зайвий доказ політичного і загально-культурного розвитку українських мас. Як за живу ілюстрацію загально-політичної, а почасти класової, свідомости українських

масс може свідчити факт обібрання ними в депутати до парламенту кандидатів радикальної та соціал-демократичної партії. Число голосів, одержаних кандидатами згаданих партій, пересічно перевищує такеж число, поданих за кандидатів націонал-демократичної партії — новий доказ уміння селянських масс одріжнати політичну і класову фізіономію того, хто береться боронити їхні інтереси в парламенті, і давати перевагу тому, чия соціальна програма йде далі в напрямі соціальних реформ та демократизації громадського ладу. Цілком консеквентним в поводженню цих масс до окремих кандидатів було те, що вони давали перевагу більш радикальному; противне свідчилоб про низький рівень виборців, про їх політичну одсталість і в де якій мірі могло б служити за доказ правдивости тої легенди, яка намагається переконати в тому, що українці—нація „не зріла“ для політичного життя, мало-культурна, навіть варварська і як ще її там називають... Зупинившись над фактом обібрання радикальних і особливо соціал-демократичних кандидатів в парламент депутатами, ми мусимо зауважити, що число їх було б значно більшим, коли б не заваді до цього не стали почасти такі причини, як вище згадані, напр., специфічні відносини між польською та українською соціал-демократіями, при чім ненормальність цих відносин болюче почула на собі остання. Крім того в цьому винна і сама українська соціал-демократія, яка до останніх часів мало звертала уваги на міський пролетаріят, концентруючи свою діяльність головно по селах, і, таким чином, не приготувала для себе зарані вдячного ґрунту для проведення в парламент кандидатів своєї партії по городах. Дикуючи згаданим обставинам, українські соціал-демократи втерали що найменше 3—4 посольських мандата, встигнувши провести до парламенту тільки двох партійних кандидатів.

Переходячи далі до організації українських послів уже в самому парламенті, доведеться обмежитись загальною увагою, що всі вони, виключаючи соціал-демократичних послів, склали самостійний парламентський клуб з двома групами: націонал-демократичною і радикальною. Обоюльні відносини між цими групами мають автономний характер. Що до соціал-демократичних українських послів, то вони вступили до загально-австрійського соціал-демократичного парламентського клубу і творять в ньому теж автономну фракцію, підлягаючи, одначе, спільній тактиці і фракційній дисципліні.

Коли порівняти українське парламентське представництво по новому виборчому закону з попередніми, то воно виглядає досить

імповуюче. Справді, збільшити число своїх депутатів сливе на $\frac{3}{4}$ значить далеко посунутись наперед, що до придбання відповідних прав українського народу на парламентську репрезентацію. Але якою, порівнюючи, не є імповуючою загальна цифра українського представництва, вона всеж нічого ще не каже про справжній вплив останнього на парламент. Коли порівняти цю цифру з вищими парламентськими цифрами, то доведеться зробити той вивод з цього порівняння, що українські послы не можуть мати рішучого значіння на напрям діяльності парламенту і сами по собі не уявляють настільки поважної фракції, щоб власними силами добиватись реалізації своїх програмних вимог. Пануючою фракцією парламенту, з якою головним чином рахуватиметься імперський уряд Австрії, буде німецький христіансько-соціальный клуб (антисемити), який разом з німецьким католицьким центром має найбільше число голосів (96) в парламенті і в кожному разі настільки значне, щоб повалити кожне більш менш демократично-консеквентне внесення. Дуже часто христіанські антисемити йтимуть поруч з польським колом, котрому хоч і не хватає сливе половини голосів в порівнянню з попередніми роками, але всеж воно має в собі більше 50 членів, репрезентантів «народової демократії». Коли згадати, що партійне обличча цих парламентських клубів має наскрізь буржуазний характер, що члени їх по своєму соціальному становищі—аграрії, або дрібні буржуа, а в політиці—вороже встроєні до радикальних реформ в справах державних, то цілком зрозумілим буде, що українському парламентському клубові нема чого особливих надій покладати на цих прихильників старого ладу і старих порядків в Австрії. Реакційно-консервативні елементи парламенту ніколи в світі не підуть на те, щоб задовольнити справедливі національні домагання українського народу. бо піти на це означало б піти на корінну перебудівлю державного ладу Австрії, а це не під силу верховодячим класам останньої. Таким чином, українське парламентське представництво примушене буде, коли не опозиційно становитись до парламентської більшости, то в кожному разі не йти поруч з нею. З другого боку через свій соціальный склад і партійну програму, що мають дрібно-буржуазний характер, хоч де в чому і з соціалістичними рисами, українські послы не можуть іти разом і з досить сильною парламентською фракцією соціал-демократів (83 члена). Дякуючи цим обставинам, можна вже зарані сказати, що парламентська тактика і

діяльність українського парламентського клубу не може бути консеквентно-демократичною, а носитиме всі риси компроміссу та опортунізму.

І справді, перші ж кроки парламентських виступів українських послів показали, що ці риси визначають собою напрям діяльності не тільки поодиноких членів українського клубу, але й цілого парламентського представництва українського народу, виключаючи соціал-демократичних депутатів.

Почати хоч би з альянсу з москофільськими депутатами. До останніх часів всі послы з Української Галичини складали собою один парламентський клуб, що офіційно мав назву «Руський Клуб» («Ruthenen-Klub»). До такого клубу вступали в однаковій мірі, як українські депутати, так і москофільські, які вважали за можливе вступати до нього просто через те, що вкладали в назву «руський» свій власний зміст, свою «руську» ідею. Назва ця має більше анахроністичний вигляд, ніж справді визначає собою справжній характер національного представництва. Заміна «Ruthenen-Klub» на «Ukrainischen-Klub» здавалась логічною консеквенцією на перших же початках парламентської організації українського парламентського представництва. Але піти консеквентно в цьому напрямі українські послы не захотіли і замість цього виробили досить гутаперчеву, гнучку конституцію, якою, очевидно, хотіли зробити можливим вступ до свого клубу і для москофілів. Назва «український» клуб була одкинена і замінена «ничего не выражающей» назвою «Руський (малоруський) клуб». «Задачею руського клубу є заступництво і оборона інтересів малоруської нації для її самостійного розвитку політичного, економічного, суспільного і культурного». «Констатуючи, що всі члени клубу признали існування малоруської нації, поминається поодиноким партіям і членам клубу до волі, при поблікуванні урядових енуціяцій клубу уживати на означення клубу і нації або терміну малоруський, або терміну український». Вироблення таких компромісових формул для внутрішньої конституції клубу не могло, звичайно, задовольнити ні українців, ні москофілів. Особливож останніх. Перших—через те, що в цій конституції виразно проглядає політиканство і старе рутенство, останніх—через те, що кидало де яку тінь на «чистоту» і «вірність» москофільській ідеї москофільських послів. Хоч формально вони й добились од української частини клубу викреслення назви Ukrainisch, але ця перемога не вдовольнила цілої «руської» партії, яка по-

становила veto на згоду своїх послів вступити до «руського» клубу і через де-який час примусила їх виступити з нього. З такого альянсу українські послі, що називається, опинились «ні в сих, ні в тих» і тільки дискредитували себе перед массами. Нековсенєвентність і оппортунізм українських послів особливо виразно виявить себе, коли ми згадаємо, що за весь час виборів москофіли і українці виступали вороже один проти одного: москофіли провадили виборчу агітацію під пропором «русской національной идеи», тоді як українці заявляли себе скрізь і завше українцями, представниками і оборонцями прав самостійного українського народу. Випадок з «блоком» з москофілами показує, таким чином, що ні українські радикали, ні українські націонали не зуміли з першого ж кроку своїх парламентських виступів стати на висоті української ідеї і зійшли на шлях шкідливого для кожної партії оппортунізму.

Риси останнього ми бачимо і в дальших виступах українського клубу в парламенті. Так, приміром, при голосуванні в справі виборів парламентської президії, коли поставлена була кандідатура на віце-президента парламента соціал-демократа Пернерсторфера, більшість українського клубу голосувала проти, і тільки українські радикали подавали свої голоси за нього. Ми вважаємо, що таке голосування було не політичним з боку українських послів через те, що соціал-демократи—єдина сильна парламентська фракція, яка завше буде піддержувати національні вимоги українців і боротиметься разом з ними проти панування польської шляхти. Позитивне значіння для себе од соц.-дем. фракції відчувають і самі члени українського клубу, що видко хочаб з офіціальної заяви посла Олесницького під час дебатів «над бюджетовою провізорією»: не треба забувати, говорив Олесницький, «що в цій палаті знаходиться сильне заступництво робочого народу, котрого бажання і жадання не можна поминути... Ми, заступники народу, що майже виключно складається з робочих клас, будемо всі змагання заступників сих клас підпирати і за їх внесення голосувати». З цією заявою не вижеться логічно тактика більшости українського клубу в справі кандідатури соціал-демократа Пернерсторфера.

Не консеквентною, на наш погляд, є і тактика руського клубу в справі кандідатури на віце-президента парламента поляка проф. Старжинського. Виступивши гостро проти цього залятого ворога української ідеї і зарядивши проти нього бурливу демонстрацію, члени

клубу, після «пертрактацій» з президіумом парламенту, втихомирились на компромісовій угоді, якою українські послы заповіли, що вони ніколи не допустять до того, щоб Старжинський провадив нарадами парламенту тоді, коли промовлятимуть українські послы.

Дякуючи тому, що Віденський парламент мав ще одну тільки сесію, та й то коротку, і не приступав ще до творчої законодавчої праці, українські послы не могли ще виявити виразно свого соціального обличча і на що-денних актах парламентського життя показати в більшому масштабі всі ті риси, про які тільки що йшла річ. Але один соціальний склад українського клубу і дрібно-буржуазна програма його, в залежності від якої стоїть і уміркована тактика, випувають можливість в їх діяльності законодавчій таких самих оппортуністичних кроків, які мали місто доси в справах парламентської тактики. З цього боку партійне обличча «руського» клубу має багато спільних рис з таким же обличчам Української Трудової Громади в другій Державній Думі. В обох випадках ми маємо діло з опозиційними групами, іноді більш опозиційними в тактиці, ніж дозволяє їхня програма, але в обох випадках ця опозиційність не йде до логічного кінця і витворюється в компромісовий оппортунізм.

Який актив з діяльності українського парламентського клубу? Відповідь на це запитання—неможлива. Короткий час, в продовж якого працював парламент віденський, не дав ще українським послам добитись здійснення в законодавчому порядку тих реформ і законопроектів, які зазначені в їх парламентській програмі. Тут ми знаходимо такі домагання: 1) усунення самоволі властей; 2) захорона і розширення конституційних свобод; 3) усунення виемкових постанов виборчого закону до парламенту для Галичини і виборча реформа до Галицького Сейму на основі «чотирьох-членної» формули; 4) національна автономія для українського народу на українській території Галичини та Буковини і видання язикового закону в дусі XIX артикулу основних державних законів; 5) економічне піднесення всіх (?) громадянських верств Галичини й Буковини, а спеціально селянства через справедливе порішення аграрного питання та запомогання стану промислового й робітницького, а з окрема забезпечення всіх робітників і безземельних селян на випадок нездібности до праці; 6) справедливий розділ податків на основі доходного податку і скорочення, а по змозі, й знесення військової служби; 7) заспокоєння культурних потреб українського народу, головню ж заложення українського університету;

8) справедливе уложення відносин Австрії до Угорщини. Радикальна частина клубу, крім згаданих вимог, виставляє ще ось які: 1) виборче право для жінок; 2) однорічна військова служба; 3) увільнення школи від впливу церкви; 4) розділ церкви од держави; 5) примусове одчуження землі на користь безземельних; 6) свобода розводів і рівноправність шлюбних та нешлюбних жінок.

Не зупиняючись над критикою зазначених пунктів програм обох груп українського парламентського клубу, ми всеж мусимо сказати, що, не дивлячись на свою уміркованість, ледве чи можна сподіватись на те, щоб їх можна було здійснити при сучасних державних відносинах Австрії. Вже один перегляд програмових домагань українського клубу дозволяє нам зробити той вивод, що становище українських послів мусить бути наскрізь опозиційним, як до парламентської більшості, так і до центрального державного правительства Австрії, які здебільшого вороже будуть ставитися до тих домагань, а, в ліпшому разі, робитимуть всі заходи, щоб не дати їм здійснитись in pleno, обкраяти їх, або хоч щось увірвати. Тим з подвійною обережністю мусять дбати про вірність своїм програмовим домаганням українські послы, щоб парламентська тактика верховодячих кругів парламенту не могла піймати представників українського народу на гачок «уступок», «обіцянок», компенсацій, цеб-то на той облудливий шлях, який за «чечевичную похлебку» продає «права первородства» і, замість виховування народніх масс в чистоті певних принципів, прищеплює їм всі іллюзії і шкоди од закулісних парламентських переговорів.

Поки що фактична участь українських послів в загальній діяльності парламенту виявилась в тому, що вони внесли 2 офіціальних заяви, висловили 10 промов, зробили 15 внесень, 15 „допомогових“ внесень і 85 інтерпеляцій.

З двох «заяв» клубу особливе значіння має перша: «Правнодержавне застереження українсько-руських послів парламентарних». В цьому застереженню послы заявляють, що вони 1) признають національну єдність українського народу без огляду на державні границі, 2) стремління українського народу до повної національної незалежності без огляду на інтереси держав, які тепер панують над українським народом; одним із етапів для осягнення цієї мети українські

посли вважають національно-територіальну автономію українського народу в Австрії.

З-поміж внесень звертають на себе увагу: 1) внесення послів Д-ра Дністрянського, д-ра Колесси і ин. в справі утворення самостійного українського університету у Львові; 2) Д-ра Олесницького в справі ревізії ґрунтового кадастру в Галичині. 3) Д-ра Е. Левіцького в справі реформи цілої податкової системи. Цілий ряд інтерпеляцій обхоплюють собою вадужиття місцевої адміністрації в справах виборчих, насильств над місцевим населенням і т. ин.

В дебатах українські послы приймали, рівняючи, малу участь. Але виступи де-яких послів варті того, щоб їх занотувати. Таким виступом треба перш усього вважати промову Д-ра Олесницького, **виголошену ним з приводу «тренової промови»**; вона була власне гострою по суті, хоч і спокійною по формі, критикою цілої політики австрійського уряду до українського народу. Виступ д-ра Олесницького придбав йому зразу ж славу першорядного парламентського оратора і досвідченого юриста. Минаючи промови д-ра К. Левіцького і Д-ра Трильовського, виголошені ними при дебатах «над бюджетового провізорією», в яких (промовах) вони гостро критикували панування польської шляхти в Галичині, певну сенсацію зробила промова В. Будзиновського в справі переслідування міністром фінансів Коритовським чиновників за політичні переконання. Будзиновський вмів скористав з цієї справи і звязав її з цілою системою польського панування в Галичині. Головним лейт-мотивом цієї промови було вияснити неможливі обставини, в яких доводиться жити при польському пануванні українському народові, і подати певну апологію тому методів боротьби проти цього панування, який пропагував впродовж довгих років в своїх брошурах Будзиновський і який, на його погляд, являється цілком природним і логічним для галицьких обставин, цеб-то — апологію террора. Промова Будзиновського, головнo тими ілюстраціями, які він наводив до загальної картини «польсько-шляхотської» господарки в краї, зробила досить велике вражіння на парламент, а в пресі польській викликала новий похід проти українців і обвинувачування їх в новій гайдамаччині.

Окремо стоїть діяльність українських соціал-демократичних послів в парламенті. Як згадано було вже, діяльність ця стояла в гармонії

з діяльністю спільного соц.-демократичного клубу, в якому українські соціал-демократи мали свою національну групу. Обидва депутати внесли три наглі внесення, одно допомогове, дванадцять інтерпеляцій і в десятих випадках особисто інтерпелювали представників центрального правительства.

З-поміж внесень варто зазначити внесення в справі заложення українського університету, яке вони внесли разом з польськими соціал-демократами раніш, ніж внесли його члени українського клубу. Інше внесення, що викликало цілу бурю в парламенті, вчинене було с.-д. депутатом Вітиком з приводу ославлених галицьких виборів. Виводячи на чисту воду поводження під час виборів галицької шляхти, Вітик паралельно зачепив союз останньої в парламенті з антисемитським клубом і своїм виступом придбав собі досить гарну славу.

Такою в загальних рисах є діяльність українських послів в парламенті Австрії. Як бачимо, вона має добрі наміри і одзначається тенденцією певної продуктивності та працьовитости. Посли з Австрійської України справді, в міру своїх переконань та світогляду, хочать виконати ті обовязки, які лежать на них, як на заступниках свого безправного з багатьох боків народу. Ми зазначили ті негативні факти, які мали місце в діяльності українського представництва в парламенті. З другого боку ми не можемо не згадати про одну з позитивних рис, яка кидається на очи, і може в певній мірі свідчити про поважне відношення членів представництва до своїх обовязків, як послів народних. Ця риса—постійне прислухання до голосу народу, піддержування живих звязків з своїми виборцями, а через них і з цілими масами української людности. Виявляючись в формі внесення ріжних інтерпеляцій, заяв, прохань, частих поїздок послів в свої виборчі округи, в улаштуванні посольських віч і т. и., вона свідчить про високий рівень порядности і поважности українського представництва в парламенті і до певної міри може бути за гарантію неможливости з його боку ріжних «скоків» та «кроків», невідповідних інтересам виборців.

На прикінці мусимо зауважити ще одну рису, яка кидається на очи при перегляді парламентської діяльності українських послів. Це—

тенденція використати парламент, як агітаційну трибуну для національної ідеї, а свої поїздки в виборчі округи—в цілях організації народних сил для боротьби за національні права. І те і друге є живими і актуальними питаннями для українського життя в Австрії. Йдучи назустріч цим потребам, українські парламентські послы виявляють, що вони розуміють ці завдання і по змозі реалізують його.

С. Петлюра.
